

Діденко К.В.

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини, викладач

кафедри всесвітньої

історії та правознавства

Створення Всеукраїнського комітет сприяння вчених (ВУКСУ)

Початок ХХ ст. був часом небаченого розвитку, відкриттів і сподівань в житті українського народу, це був час української інтелігенції. Дехто навіть називає їх періодом культурної революції або відродженням. Цей багатогранний спалах творчої енергії став можливим завдяки тому, що зайнята насамперед збереженням політичної гегемонії Комуністична партія ще не підпорядкувала собі культурну діяльність. Вперше українська культура могла розраховувати на підтримку з боку держави. Однак головним поштовхом до відродження були наслідки революції. Хоч для розвитку культури відчутною втратою стала еміграція великої частини старої інтелігенції, проте поява великої плеяди нових талантів з лихвою компенсувала її.

Важке становище, в якому виявилася велика країна в результаті війн і блокади не могло не позначитися на становищі вчених. А в особливо критичному стані опинилися інтелігенція України. Партійне керівництво робило спроби допомогти вченим, щоб полегшити їх становище.

Основними завданнями перед радянським керівництвом стояв перехід на мирне існування, відкриття нових економічних перспектив і побудова соціалістичного суспільства.

Підчас чергового засідання Раднаркому УСРР 21 серпня 1920 р. обговорювалося питання «про створення організації чи установи яка могла б стати осередком для збереження наукових сил і особливо цінних наукових

кадрів в галузі мистецтва, літератури, необхідних для соціалістичної побудови народного господарства, культури»[1, арк. 1].

З цією метою було створено Всеукраїнський комітет сприяння ученим (ВУКСУ). Очільником ВУКСУ став Д.З. Мануїльський, до керівного складу організації входили Х.Г. Раковський, Владіміров, Г.Ф. Гринько, а також найбільш видатні вчені того часу – А. Кримський, Д. Багалій, Д. Граве, професори вищих навчальних закладів України – В.Я. Данилевський, А.-Б.П. Пшеборський, Л. Писсаржевський, А.А. Алов та інші. Почесним членом Всеукраїнського комітету сприяння ученим був письменник В.Г. Короленко [3, арк. 157].

Часом початку діяльність ВУКСУ вважається затвердження Радою Народних Комісарів УСРР 31 жовтня 1921 р. спеціального «Положення про Всеукраїнський комітет сприяння вченим» [1, арк. 3]. Тоді ж затвердили постанову Ради Народних Комісарів про особистий склад Комітету і опублікували в журналі «Наука на Україні»[4, арк. 2].

У цьому «Положенні ...» РНК УСРР зобов'язувала ВУКСУ сприяти найбільш успішному проведенню в життя всіх заходів, направлених на забезпечення матеріального і правового становища наукових працівників, а також надавати допомогу науковцям у випадку інвалідності, старості та їх сім'ям в разі втрати годувальника.

Для реалізації поставлених завдань ВУКСУ мав право безпосереднього звернення до всіх вищих центральних установ, а також відслідковувати виконання нормативних актів, які відносилися до їх компетенції, здійснювати заходи щодо надання допомоги вченим шляхом розміщення їх в лікувальні заклади, санаторії і будинки відпочинку [4, арк. 156].

Наступним видом діяльності ВУКСУ протягом 1921 – 1930 рр. було відкриття Будинків Вчених у найбільших містах України (Харкові, Києві, Вінниці, Одесі), а також представництва ВУКСУ у менших містах України – Катеринославі (нині м. Дніпропетровськ), Полтаві, Чернігові, Кам'янці-

Подільському, Ніжині, Миколаєві, Глухові, Кременчуці, Житомирі, Херсоні, Миколаєві.

Вже на початку 20-х рр. ХХ ст. було створено ВУКСУ, а також Будинки вчених, які були місцем зосередження науковців країни, перетворилися на популярні культурні заклади міста, де відбувалися численні концерти, лекції, родинні вечірки, здійснювалися кіноперегляди, бібліотеки, їдальні, гуртки, студії, влаштовувалися екскурсії.

У тодішньому столичному Харкові Будинок вчених було утворено у 1924 році. Київський Будинок вчених був створений у 1927 р., відповідно до прийнятої від 1 грудня 1927 року Президією Київського Окрвиконкому ухвали, де зазначалося про створення та надання приміщення Київському Будинку вчених. Офіційне відкриття відбулося 24 грудня 1927 р. Київський Будинок вчених був задуманий як заклад консолідації наукової інтелігенції. Ініціаторами його створення стали відомі вчені – О.К. Дорошкевич, С.Ф. Веселовський, Р.Р. Заклинський, С.Ю. Гаєвський, П.Ф. Височанський, Д.Є. Белінг, В.В. Удовенко, О.І. Крупський, В.Г. Гедройц, Н.М. Миколенко, О.А. Плевако, Я.С. Розанов, Н.О. Ойслендер, І.С. Пфедер-Зорін, Л.М. Ревуцький та інші [2, арк. 12].

З самого початку Всеукраїнський комітет сприяння вченим розгорнув широку діяльність і за короткий проміжок часу досяг вражаючих результатів. На перших порах ВУКСУ намагався налагодити роботу відповідно до поставлених завдань. Розпочалася наполеглива праця щодо забезпечення співробітників наукової академії паливом на зиму, ліками, санаторним лікуванням, житлом, одягом та взуттям. Шляхом перемовин з владою було досягнуто компромісу і в результаті вчені були забезпечені продуктами харчування 100%.

Коли ВУКСУ стали відомі декрети Раднаркому РСФСР від 6 грудня 1921 р. «про встановлення особливого положення академічного забезпечення наукових співробітників» і постанову Центральної комісії з поліпшення побуту вчених від 12 грудня 1921 р. «Про розподіл наукових співробітників

по категоріям», ВУКСУ встановив зв'язок з Московською Центральною комісією з поліпшення побуту вчених і саме тоді було проведено перший перелік учених на Україні [1, арк. 7].

Отже, у 1920 – 1930 рр. українське суспільство переживало серйозні зміни, які були в першу чергу пов'язані з проголошенням будівництва соціалістичного суспільства. Револьюційні потрясіння, роки громадянської війни значного погіршення соціально-економічного становища населення. Особливо гостро погіршення якості життя відчули представники наукової інтелігенції, по суті, нова влада поставила вчених на межу фізичного виживання. Трансформація суспільства, яка проходила з ініціативи нової влади, повинна була змінити склад населення, в тому числі і наукову інтелігенцію у відповідності з новими уявленнями. Одним із способів втручання держави в процес реорганізацію наукової інтелігенції стала діяльність Всеукраїнського комітету сприяння ученим.

Література:

1. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф.331. – Оп. 1. – Спр. 4. – 8 арк.
2. ЦДАВО України. – Ф. 331. – Оп. 1. – Спр. 14. – 232 арк.
3. ЦДАВО України. – Ф. 331. – Оп. 1. – Спр. 68. – 34 арк.
4. ЦДАВО України. – Ф.331. – Оп. 1. – Спр. 70. – 237 арк.